



การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของรูปแบบการบริหารธุรกิจ เกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืน*

CONFIRMATORY FACTOR ANALYSIS OF MANAGEMENT MODEL OF MEDIUM-SIZED AGRIBUSINESS FOR SUSTAINABILITY

เสาวณี วิเลปะนะ*

Saowanee Wilepana*

ธันนิกันต์ สูญสินภัย

Tannikarn Soonsinpai

ชลวิทย์ เจียรจิตต์

Cholvit Jearajit

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร

Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: Saowanee.wilepana@swu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืน เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการเก็บข้อมูลจากเจ้าของกิจการและพนักงานบริษัท จำนวน 150 คน ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืน มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับอยู่ที่ .91 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงบรรยาย คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืน อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ผลการวิเคราะห์โมเดลองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืนประกอบด้วย 4 องค์ประกอบคือ องค์ประกอบด้านการสร้างองค์ความรู้มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.904 องค์ประกอบด้านภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.975 องค์ประกอบด้านความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.991 และองค์ประกอบด้านการเสริมสร้างสัมพันธ์ชุมชน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.977 ทุกองค์ประกอบมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

* Received 2 May 2023; Revised 25 May 2023; Accepted 28 May 2023



ตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืนและการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืนมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ค่าสถิติไค-สแควร์ (Chi-Square) ค่าสถิติ χ^2 เท่ากับ 142.89, df = 146, p = .557, AGFI = 0.92, RMSEA = 0.00, SRMR = 0.03 ส่วนดัชนีกลุ่มเปรียบเทียบ CFI = 1.00 เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์ความสอดคล้องทุกดัชนีชี้ให้เห็นว่าโมเดลรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืนมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

คำสำคัญ: การวิเคราะห์องค์ประกอบ, รูปแบบการบริหารธุรกิจ, ธุรกิจเกษตรขนาดกลาง, การบริหารธุรกิจเกษตร

Abstract

This quantitative research aimed to analyze confirmatory factors and to examine the consistency of the management model of medium-sized agribusiness for sustainability. The data were collected via a questionnaire distributed to 150 business owners and employees who were selected by purposive sampling. Data analysis utilized descriptive statistics were mean and standard deviation (SD), analysis of confirmatory factors. The reliability was .91. Research findings indicated that 1) the average scale of the questionnaire results were high in all aspects; 2) the management model of medium-sized agribusiness for sustainability consisted of 4 factors which were knowledge building factor (rating scale=0.904), transformational leadership factor (rating scale= 0.975), business relations factor (rating scale= 0.991) and community relations building factor (rating scale= 0.977); all factors were statistically significant at the .05 level; and 3) the consistency of the management model of medium-sized agribusiness for sustainability and the empirical data of confirmatory factors were consistent at Chi-square 2=142.89, df = 146, p = .557, AGFI = 0.92, RMSEA = 0.00, SRMR = 0.03 and group comparison index CFI=1.00. When considering the consistency criteria, the results indicated that the medium-sized agribusiness management model for sustainability was consistent with the empirical data.

Keywords: Factor Analysis, The Management Model of Medium-Sized Agribusiness, Medium-Sized Agribusiness Management

บทนำ

ปัจจุบันธุรกิจในประเทศไทยเป็นธุรกิจขนาดกลางคิดเป็นร้อยละ 95 ของธุรกิจทั้งหมดของประเทศ และมีอัตราการจ้างงานสูงกว่าร้อยละ 50 ของทุกประเภทในธุรกิจ (ชุดิมา หวังเปี่ยม และธนัชชา บินดุเหล็ม, 2560) กล่าวได้ว่า ธุรกิจขนาดกลางซึ่งเป็นรากฐานให้กับเศรษฐกิจของประเทศของธุรกิจทั้งหมดในประเทศก่อให้เกิดการจ้างงาน อีกทั้งการสร้างมูลค่าเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 39 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ และมีมูลค่าการส่งออกโดยตรงคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 29 ของมูลค่าการส่งออก (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, 2553) ดังนั้นธุรกิจขนาดกลางจึงมีส่วนสำคัญสำหรับการสร้างงาน สร้างรายได้ อันเป็นพื้นฐานในการพัฒนาสู่รูปแบบของธุรกิจขนาดใหญ่

อย่างไรก็ตามธุรกิจขนาดกลางที่มีความสำคัญต่อการเป็นเศรษฐกิจรากฐานของประเทศไทยแล้วนั้น ในส่วนของธุรกิจเกษตรขนาดกลางย่อมมีความสำคัญในการเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมรายได้ด้านเกษตรกรรมทั่วจากปัจจัยภาวะเศรษฐกิจการเกษตรด้วยปัจจัยของเศรษฐกิจในอดีตจนถึงปัจจุบัน ในภาพรวมของธุรกิจเกษตรขนาดกลางยังคงพบปัญหาที่ไม่ส่งผลดีต่อเกษตรกร อาทิ ปัญหาด้านการตลาด การขาดแหล่งเงินทุน แรงงาน เทคโนโลยีและนวัตกรรมการผลิต รวมถึงข้อจำกัดในการบริหารจัดการ หรือปัญหาเชิงโครงสร้างนโยบายจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น ปัญหาขาดการส่งเสริมของภาครัฐ นโยบายที่ไม่มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เป็นต้น ทั้งที่ในภาพรวมของธุรกิจเกษตรขนาดกลางสามารถเป็นกำลังสำคัญทางการผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่อาจนำไปสู่การส่งออกตลาดภายในประเทศและต่างประเทศ ธุรกิจการเกษตรขนาดกลางจะมีความสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2561 - 2580) ที่มีเป้าหมายระยะยาวในการพัฒนาประเทศภายใต้วิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) โดยมีแผนแม่บทยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เป็นไปตามเป้าหมายที่ 2 ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันมีการกำหนดการส่งเสริมและพัฒนาในภาคเกษตรกรรมอันประกอบไปด้วย เกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่น เกษตรปลอดภัย เกษตรชีวภาพ เกษตรแปรรูป และเกษตรอัจฉริยะ (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2562)

การพัฒนารูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลาง จะทำให้เกษตรกรมีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้นจากการยกระดับการผลิตทางเกษตรให้มีการสร้างมูลค่าเพิ่มซึ่งเป็นกลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเพื่ออนาคตของประเทศไทย และเป็นไปตามเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ (UN) ซึ่งมีเป้าหมายการพัฒนายั่งยืน (SDG) ที่มีความครอบคลุมในเรื่องของสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมดุล ทั้ง 3 เสาหลักข้างต้นนี้ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) อีกทั้งการทำให้ธุรกิจเกษตร



ขนาดกลางมีความเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องจำเป็นต้องสร้างความยั่งยืนเพื่อให้เกษตรกร โดยเฉพาะอาชีพเกษตรกร มีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีอัตราการได้ต่อวันมากพอต่อการครองชีพและการลงทุนเพื่อขยายธุรกิจออกไปในอนาคต

การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งวิเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรกรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืนเพื่อเป็นองค์ความรู้ใหม่ในการบริหารจัดการกิจการธุรกิจเกษตรกรขนาดกลางในอนาคต สร้างความยั่งยืนแก่นักธุรกิจเกษตรกรรุ่นใหม่และเกษตรกรให้มีโอกาสทางธุรกิจอย่างมีกลยุทธ์มากยิ่งขึ้น รวมถึงเป็นแนวทางสำหรับทางการพัฒนารูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรกรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืนของประเทศไทยเพื่อให้หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับธุรกิจเกษตรกรขนาดกลางสามารถนำองค์ความรู้นี้ไปต่อยอดทั้งในแง่ของนโยบายหรือการดำเนินการบริหารธุรกิจให้เกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริงในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรกรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง (The second order confirmatory factor analysis) มีการดำเนินการวิจัยดังนี้

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

การกำหนดกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยได้กำหนดการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจเกษตรกรขนาดกลางจำนวน 5 บริษัท คือ 1) บริษัท คิง ฟรุทส์ จำกัด 2) บริษัท Air Orchid จำกัด 3) บริษัท ผักอรัย จำกัด 4) บริษัท NC Coconut จำกัด และ 5) บริษัท N&N จำกัด โดยผู้วิจัยคัดเลือกตามเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้ 1) เป็นเจ้าของกิจการหรือพนักงานบริษัทธุรกิจเกษตรกรขนาดกลางที่มีการจัดการธุรกิจอย่างยั่งยืน 2) ประกอบกิจการหรือมีประสบการณ์ในการทำงานกับบริษัทธุรกิจเกษตรกรขนาดกลางมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี และ 3) เป็นผู้มีความแข็งแรง ไม่ทุพพลภาพ เจ็บป่วยรุนแรง ได้กลุ่มเป้าหมายจำนวน 150 คน ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง (The second order confirmatory factor analysis) โดยใช้เกณฑ์ขนาดที่เหมาะสมและเพียงพอต่อการนำไปใช้วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป (ไชนันต์ สุกุลศรีประเสริฐ, 2556)



เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ได้มีการกำหนดให้มีเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย คือ แบบสอบถามรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืน ซึ่งผู้วิจัยพัฒนามาจากแนวคิดและทฤษฎีการบริหารจัดการแนวคิดบริหารจัดการธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืน และแนวคิดเกี่ยวกับโมเดลธุรกิจ มีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ คือ การสร้างองค์ความรู้ ภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง ความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจ และการเสริมสร้างสัมพันธ์ชุมชน เก็บข้อมูลจากเจ้าของกิจการและพนักงานบริษัท จำนวน 150 คน ซึ่งพิจารณาความเหมาะสมอิงเกณฑ์การประเมิน 5 ระดับ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน พิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวัด (Item-Objective Congruence Index: IOC) มีค่าระหว่าง .60 - 1.00 นำมาแก้ไขเฉพาะข้อคำถามที่ควรปรับปรุง หลังจากนั้นนำไปทดลองใช้กับพนักงานบริษัทที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน วิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) โดยมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .91 สรุปได้ว่ามีค่าความเชื่อมั่นในระดับดีมาก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

แนวทางในการเก็บและรวบรวมข้อมูลของการวิจัยมีวิธีการดำเนินการวิจัยได้ ดังนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจทางเกษตร แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการแนวคิดบริหารจัดการธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืน และแนวคิดเกี่ยวกับโมเดลธุรกิจ แล้วนำมาสร้างแบบสอบถามรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืน และตรวจสอบคุณภาพก่อนการเก็บรวบรวมจากกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 150 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์ความถี่จากข้อมูลที่เก็บจากกลุ่มตัวอย่างเพื่อหา ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) รายข้อและรายด้านสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ตามเกณฑ์ของ บุญชม ศรีสะอาด ซึ่งแบ่งเป็น 5 ระดับคือ มากที่สุด (4.51 - 5.00) มาก (3.51 - 4.50) ปานกลาง (2.51 - 3.50) น้อย (1.51 - 2.50) และน้อยที่สุด (1.00 - 1.50) (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) และการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง (The second order confirmatory factor analysis) เพื่อทดสอบความสอดคล้องของโมเดลรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืน กับข้อมูลเชิงประจักษ์



ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืน ผู้วิจัยได้สอบถามความคิดเห็นจากตัวอย่างวิจัยจากธุรกิจเกษตรขนาดกลางในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย ที่มีการจัดการธุรกิจอย่างยั่งยืน และส่งเสริมเกษตรกรท้องถิ่น มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน หรือเคยได้รับรางวัลธุรกิจที่ประสบความสำเร็จในด้านการบริหารงานธุรกิจเกษตรขนาดกลาง หรือด้านอื่น ๆ ในระดับชาติ จำนวน 5 บริษัท จำนวน 150 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 56.67) ส่วนมากอยู่ในช่วงอายุ 31 - 40 ปี (ร้อยละ 30.00) ส่วนใหญ่เป็นพนักงานบริษัท (96.00) รายได้ส่วนใหญ่อยู่อะหว่าง 15,001 - 25,000 บาท และมีประสบการณ์ทำงานส่วนมากอยู่ระหว่าง 3 ถึง 5 ปี (ร้อยละ 35.33) มีผลการศึกษาดังตาราง ต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของ ระดับความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืน

ข้อที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น		
		Mean	SD	แปลผล
ด้านการสร้างองค์ความรู้		4.57	0.50	มากที่สุด
1	ท่านเห็นว่าความสำเร็จของธุรกิจเกษตรขนาดกลาง จำเป็นต้องมีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกันอยู่เสมอ (A1)	4.54	0.64	มากที่สุด
2	ท่านเห็นว่าความสำเร็จของธุรกิจเกษตรเกิดจากองค์ความรู้ จากการปฏิบัติงาน รวมถึงประสบการณ์เดิมของทุกคน (A2)	4.54	0.64	มากที่สุด
3	ท่านเห็นว่าการพัฒนาธุรกิจเกษตรให้เข้มแข็งต้องใช้องค์ ความรู้หลายด้านรวมกัน ไม่สามารถใช้องค์ความรู้ด้านใด ด้านหนึ่งโดยเฉพาะได้ (A3)	4.61	0.62	มากที่สุด
4	ท่านเห็นว่าธุรกิจเกษตรเป็นธุรกิจที่ต้องใช้องค์ความรู้ใน ด้านต่าง ๆ เข้ามาจัดการเพื่อการพัฒนาและการแก้ไข ปัญหา (A4)	4.59	0.64	มากที่สุด
5	ท่านเห็นว่าองค์ความรู้เป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นได้ อยู่เสมอระหว่างการทำงานในภาคธุรกิจเกษตร (A5)	4.56	0.65	มากที่สุด
ด้านภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง		4.59	0.53	มากที่สุด
6	ท่านเห็นว่าผู้นำเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการดำเนินธุรกิจเกษตร (B1)	4.58	0.67	มากที่สุด
7	ท่านเห็นว่าการพัฒนา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงธุรกิจเกษตร มักจะเกิดขึ้นจากวิสัยทัศน์ของผู้นำ (B2)	4.61	0.65	มากที่สุด
8	ท่านเห็นว่าผู้นำเป็นผู้ที่สร้างรูปแบบที่ยั่งยืนให้เกิดกับธุรกิจ เกษตรได้ (B3)	4.55	0.63	มากที่สุด



ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของ ระดับความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืน (ต่อ)

ข้อที่	รายการ	ระดับความคิดเห็น		
		Mean	SD	แปลผล
9	ท่านเห็นว่าธุรกิจเกษตรที่ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนเป็นเพราะมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ และก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลง (B4)	4.59	0.65	มากที่สุด
10	ท่านเห็นว่าการพัฒนาธุรกิจให้เกิดความยั่งยืนได้ต้องมาจากการบริหาร การจัดการของผู้นำเป็นสำคัญ (B5)	4.59	0.65	มากที่สุด
ด้านความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจ		4.61	0.49	มากที่สุด
11	ท่านเห็นว่าการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงให้กับธุรกิจเกษตรได้ (C1)	4.67	0.55	มากที่สุด
12	ท่านเห็นว่าธุรกิจเกษตรจำเป็นต้องสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงานรัฐ และระหว่างเอกชน เพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจ (C2)	4.62	0.59	มากที่สุด
13	ท่านเห็นว่าการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจจะช่วยให้เกิดการพัฒนา และช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในธุรกิจเกษตรได้ (C3)	4.57	0.60	มากที่สุด
14	ท่านเห็นว่าธุรกิจเกษตรเป็นธุรกิจที่ต้องใช้แรงงานสนับสนุนบางประการจากหน่วยงานหรือธุรกิจอื่น ๆ (C4)	4.55	0.67	มากที่สุด
15	ท่านเห็นว่าการสร้างความร่วมมือระหว่างธุรกิจเป็นสิ่งที่ผู้นำจำเป็นต้องปฏิบัติ เพราะจะช่วยให้ธุรกิจสามารถเติบโตได้อย่างยั่งยืน (C5)	4.63	0.63	มากที่สุด
ด้านการเสริมสร้างสัมพันธ์ชุมชน		4.58	0.48	มากที่สุด
16	ท่านเห็นว่าชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่สนับสนุนให้ธุรกิจเกษตรสามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืน (D1)	4.56	0.65	มากที่สุด
17	ท่านเห็นว่าการขยายธุรกิจจำเป็นต้องใช้แรงงานสนับสนุนและความร่วมมือจากชุมชน (D2)	4.63	0.61	มากที่สุด
18	ท่านเห็นว่าธุรกิจเกษตรที่ยั่งยืนควรมีการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนในพื้นที่ (D3)	4.56	0.64	มากที่สุด
19	ท่านเห็นว่าทรัพยากรในชุมชนเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จที่เกิดขึ้นกับธุรกิจเกษตรในพื้นที่ (D4)	4.59	0.57	มากที่สุด
20	ท่านเห็นว่าธุรกิจเกษตรถือเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ธุรกิจเกษตรจึงต้องช่วยเหลือชุมชนภายใต้สถานการณ์ที่ยากลำบาก (D5)	4.58	0.62	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืน อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านความสัมพันธ์ระหว่าง



ธุรกิจมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นสูงสุด ($M = 4.61$, $SD = 0.49$) รองลงมาเป็นด้านภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง ($M = 4.59$, $SD = 0.53$) ด้านการเสริมสร้างสัมพันธ์ชุมชน ($M = 4.58$, $SD = 0.48$) และด้านการสร้างองค์ความรู้ ($M = 4.57$, $SD = 0.50$) ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันและตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

2.1 ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงของโมเดลการวัด เมื่อพิจารณาค่าสถิติ Bartlett's test of sphericity ซึ่งเป็นค่าสถิติทดสอบสมมติฐานว่าเมทริกซ์สหสัมพันธ์นั้นเป็นเมทริกซ์เอกลักษณ์ (identity matrix) หรือไม่พบว่ามีความแตกต่างจากเมทริกซ์เอกลักษณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีไกเซอร์-เมเยอร์-ออลคิน (Kaiser-Meyer-Olkin measures of sampling adequacy: KMO) มีค่าเท่ากับ .949 ซึ่งเข้าใกล้ 1 ผลการทดสอบนี้แสดงให้เห็นว่าตัวแปรต่าง ๆ ในข้อมูลชุดนี้มีความสัมพันธ์กันมากและมีความเหมาะสมที่จะนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบได้ และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ตั้งแต่ .379 ถึง .694 ที่ระดับนัยสำคัญ .01

2.2 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลการวัด โดยพิจารณาความสอดคล้องจากดัชนี เกณฑ์และค่าสถิติในโมเดล ตามเกณฑ์ของ Hair ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ดัชนี เกณฑ์และค่าสถิติในโมเดล

ดัชนี	เกณฑ์	ค่าสถิติในโมเดล
χ^2	ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ	$\chi^2 = 142.89$, $df = 146$, $p = .557$
GFI	มากกว่า 0.92	0.93
AGFI	มากกว่า 0.92	0.92
CFI	มากกว่า 0.97	1.00
RMSEA	น้อยกว่า 0.05	0.00
SRMR	น้อยกว่า 0.05	0.03

จากตารางที่ 2 พบว่า ค่าสถิติ χ^2 เท่ากับ 142.89, $df = 146$, $p = .557$, $AGFI = 0.92$, $RMSEA = 0.00$, $SRMR = 0.03$ ส่วนดัชนีกลุ่มเปรียบเทียบ $CFI = 1.00$ เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์ความสอดคล้องทุกดัชนีชี้ให้เห็นว่าโมเดลรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืนมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

2.3 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลรูปแบบการบริหารธุรกิจ
 เกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืน

ตัวแปร	น้ำหนักองค์ประกอบ		T	R ²
	b(SE)	β		
การวิเคราะห์องค์ประกอบลำดับที่ 1				
องค์ประกอบด้านการสร้างองค์ความรู้				
A1	1.000	0.685	-	0.469
A2	1.019(0.132)	0.694	7.696*	0.482
A3	1.075(0.129)	0.760	8.318*	0.578
A4	1.087(0.132)	0.752	8.229*	0.565
A5	1.230(0.154)	0.831	7.965*	0.690
องค์ประกอบด้านภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง				
B1	1.000	0.779	-	0.607
B2	0.972(0.096)	0.773	10.127*	0.597
B3	0.797(0.083)	0.657	9.590*	0.432
B4	1.008(0.093)	0.813	10.798*	0.661
B5	0.997(0.095)	0.802	10.454*	0.644
องค์ประกอบด้านความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจ				
C1	1.000	0.829	-	0.687
C2	0.955(0.092)	0.744	10.407*	0.553
C3	0.898(0.085)	0.684	10.572*	0.468
C4	0.974(0.109)	0.665	8.967*	0.442
C5	1.107(0.096)	0.798	11.491*	0.637
องค์ประกอบด้านการเสริมสร้างสัมพันธ์ชุมชน				
D1	1.000	0.694	-	0.482
D2	0.892(0.118)	0.661	7.584*	0.437
D3	1.008(0.124)	0.713	8.152*	0.508
D4	0.894(0.110)	0.708	8.097*	0.501
D5	0.975(0.119)	0.714	8.164*	0.509
การวิเคราะห์องค์ประกอบลำดับที่ 2				
ตัวบ่งชี้อารมณ์รูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืน				
Knowledge	1.000	0.904	-	0.818
Leadership	1.274(0.160)	0.975	7.965*	0.950
Relationship	1.138(0.135)	0.991	8.452*	0.981
Community	1.108(0.152)	0.977	7.298*	0.955

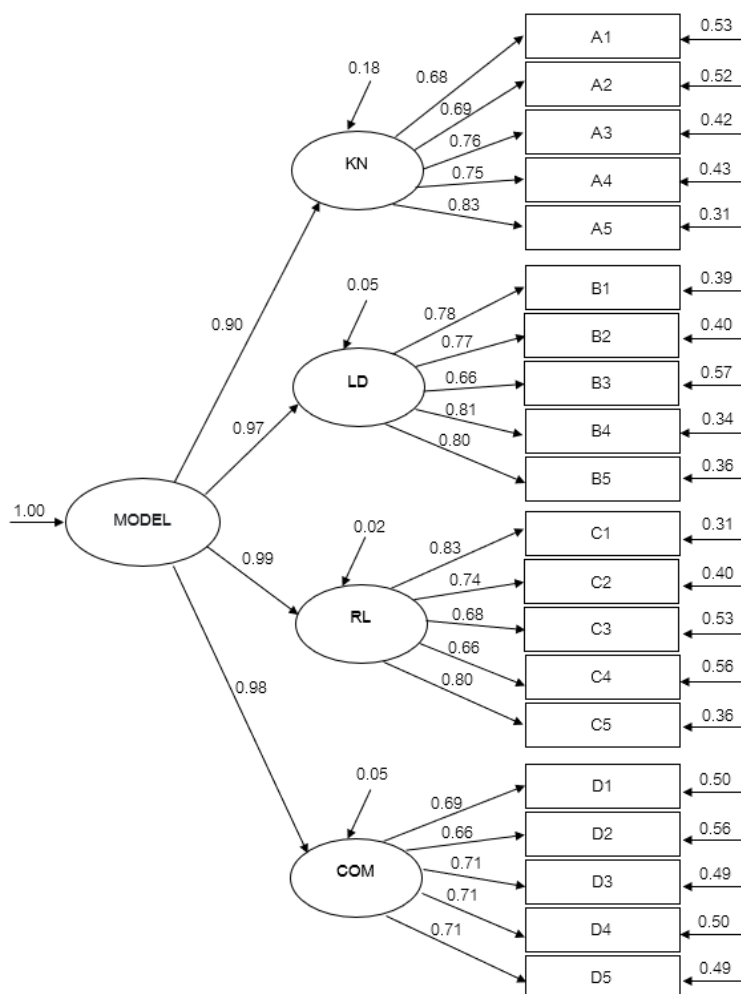


ตารางที่ 3 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลรูปแบบการบริหารธุรกิจ
เกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืน (ต่อ)

ตัวแปร	น้ำหนักองค์ประกอบ		T	R ²
	b(SE)	β		
เมทริกสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง				
ตัวแปร	I Knowledge	Leadership	Relationship	A Community
Knowledge	1.000	-	-	-
Leadership	0.882	1.000	-	-
Relationship	0.896	0.966	1.000	-
Community	0.884	0.953	0.968	1.000

หมายเหตุ: * P < .05 ตัวเลขในวงเล็บ คือ ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลโมเดลรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืนพบว่า โมเดลการวัดมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานในองค์ประกอบลำดับที่ 1 อยู่ระหว่าง 0.66 ถึง 0.83 โดยองค์ประกอบด้านการสร้างองค์ความรู้มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุดเท่ากับ 0.83 รองลงมาเป็นองค์ประกอบด้านภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลงโดยตัวบ่งชี้ที่แสดงถึงธุรกิจเกษตรที่ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนเป็นเพราะมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ และก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.81 องค์ประกอบด้านความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจ ตัวบ่งชี้ การสร้างความร่วมมือระหว่างธุรกิจ เป็นสิ่งหนึ่งที่ผู้นำจำเป็นต้องปฏิบัติ เพราะจะช่วยให้ธุรกิจสามารถเติบโตได้อย่างยั่งยืนมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.80 และองค์ประกอบด้านการเสริมสร้างสัมพันธ์ชุมชน ตัวบ่งชี้ด้านการขยายธุรกิจจำเป็นต้องใช้แรงสนับสนุนและความร่วมมือจากชุมชนมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบน้อยที่สุดเท่ากับ 0.66 ส่วนค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานในโมเดลการวัดองค์ประกอบลำดับที่ 2 มีค่าอยู่ระหว่าง 0.90 ถึง 0.99 โดยองค์ประกอบด้านความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงที่สุด มีการผันแปรร่วมกับการรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืนในระดับสูง (ร้อยละ 98.1) รองลงมาเป็นองค์ประกอบด้านการเสริมสร้างสัมพันธ์ชุมชน มีการผันแปรร่วมกับการรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืนในระดับสูง (ร้อยละ 95.5) รองลงมาเป็นองค์ประกอบด้านภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลงมีการผันแปรร่วมกับการรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืนในระดับสูง (ร้อยละ 95.0) และองค์ประกอบด้านการสร้างองค์ความรู้มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบน้อยที่สุด มีการผันแปรร่วมกับการรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืนในระดับสูง (ร้อยละ 81.8) ตามลำดับดังปรากฏในภาพที่ 1



ภาพที่ 1 โมเดลรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยนำอภิปรายผลของการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืน ดังนี้

1. องค์ประกอบของรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืนอยู่ในระดับมากที่สุดในทุกองค์ประกอบ และองค์ประกอบด้านความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจ อยู่ในระดับมากที่สุด และองค์ประกอบด้านภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบด้านการเสริมสร้างสัมพันธ์ชุมชน และองค์ประกอบด้านการสร้างองค์ความรู้ตามลำดับ ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดการประกอบธุรกิจเกษตรของ คณะกรรมการอาชีวศึกษา ที่ต้องมีการประสาน



ความสัมพันธ์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนเพื่อการสร้างความสำเร็จในการแข่งขัน ธุรกิจเกษตรจึงมีความจำเป็นต้องสร้างความเป็นปึกแผ่นและอาศัยการทำงานร่วมกันจากหลาย ฝ่ายทั้งภาคการผลิต การขนส่ง แรงงาน การตลาด และการบริหารจัดการโดยมุ่งเน้นการ ดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายคือการเพิ่มผลผลิตได้นั้น ต้องดำเนินงานกันเป็นระบบ การมอง ธุรกิจเกษตรจึงเป็นการมองความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมต่าง ๆ ของระบบที่หลากหลาย (คณะกรรมการอาชีวศึกษา, 2556) นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับองค์ประกอบของโมเดลธุรกิจ ของ Osterwalder, A. & Pigneur, Y ได้กล่าวถึง Customer Relationships ความสัมพันธ์ที่ องค์กรมีต่อกลุ่มลูกค้าโดยเฉพาะ ซึ่งความสัมพันธ์อาจเป็นได้ตั้งแต่แบบรายบุคคลไปจนกระทั่ง ใช้ระบบอัตโนมัติ อาจเป็นความสัมพันธ์แบบบริการตนเอง (Self-Service) หรืออาจเป็น ความสัมพันธ์แบบรายบุคคล (Personal Assistance) ซึ่งคือการสร้างความสัมพันธ์โดยใช้คน มามีปฏิสัมพันธ์เพื่อช่วยเหลือลูกค้าในเรื่องต่าง ๆ (Osterwalder, A. & Pigneur, Y., 2010)

2. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตร ขนาดกลางเพื่อความยั่งยืน พบว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานในโมเดลการวัดองค์ประกอบ ลำดับที่ 2 มีค่าอยู่ระหว่าง 0.90 ถึง 0.99 โดยองค์ประกอบด้านความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจมีค่า น้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงที่สุด มีการผันแปรรวมกับการรูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตร ขนาดกลางเพื่อความยั่งยืนในระดับสูง (ร้อยละ 98.1) องค์ประกอบด้านการเสริมสร้างสัมพันธ์ ชุมชน (ร้อยละ 95.5) องค์ประกอบด้านภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ 95.0) และ องค์ประกอบด้านการสร้างองค์ความรู้มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบน้อยที่สุด (ร้อยละ 81.8) ตามลำดับสอดคล้องกับ จักรพงษ์ นวลชื่น และดวงกมล ศิริยงค์ ที่กล่าวถึงปัจจัยในการพัฒนา ธุรกิจให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนทั้งรูปแบบการค้าทั้งส่งและปลีก การบริการการค้าปลีก และการผลิตเพื่อการค้าส่ง โดยใช้กลยุทธ์ในการดำเนินธุรกิจ ที่ต้องเน้นการสร้างความสัมพันธ์ใน ชุมชน เพราะถือว่าเป็นแหล่งผลิตวัตถุดิบที่สำคัญ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของแรงงาน และทรัพยากร ดังนั้นการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนโดยรอบจะทำให้การบริหารจัดการกับธุรกิจเกษตร เป็นไปอย่างคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ (จักรพงษ์ นวลชื่น, 2561); (ดวงกมล ศิริยงค์, 2555) นอกจากนั้นในด้านภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับ จักรพงษ์ นวลชื่น ที่กล่าวถึง บทบาทของผู้นำซึ่งจะสามารถนำการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีมาสู่การประกอบธุรกิจได้ จากความ ริเริ่มที่ดีและมีความมุ่งมั่น รวมไปถึงการบริหารจัดการและด้านการสร้างองค์ความรู้ (จักรพงษ์ นวลชื่น, 2561) ยังสอดคล้องกับ ปิยภรณ์ ชูชีพ ที่กล่าวว่าการจัดการองค์ความรู้ เป็น กระบวนการที่สำคัญในการบริหารจัดการธุรกิจให้ประสบความสำเร็จได้ รูปแบบการบริหารที่ ประสบความสำเร็จจึงต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ เข้ามาเป็นฟันเฟืองสำคัญในการขับเคลื่อนธุรกิจ เกษตรที่สร้างความยั่งยืนให้ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน (ปิยภรณ์ ชูชีพ, 2563)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

รูปแบบการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางเพื่อความยั่งยืนจากกรณีศึกษาธุรกิจเกษตรขนาดกลาง จำนวน 5 บริษัท คือ 1) บริษัท คิง ฟรุทส์ จำกัด 2) บริษัท Air Orchid จำกัด 3) บริษัท ผักออร์ย จำกัด 4) บริษัท NC Coconut จำกัด และ 5) บริษัท N&N จำกัด มี 4 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านการสร้างองค์ความรู้ องค์ประกอบด้านภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบด้านความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจ และองค์ประกอบด้านการเสริมสร้างสัมพันธ์ชุมชน ทั้งนี้ องค์ประกอบในด้านต่าง ๆ ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาการบริหารธุรกิจเกษตรขนาดกลางกลางให้มีความยั่งยืนได้ กล่าวคือ การสร้างองค์ความรู้อย่างสม่ำเสมอทั้งกับผู้บริหาร บุคลากร รวมทั้งพนักงานขององค์กรในทุกภาคส่วนถือเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพที่ดีขึ้น สามารถแข่งขันกับคู่ค้าทางธุรกิจได้อย่างมั่นคง ภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่มีความสำคัญและจำเป็นมาก จะเห็นได้ว่าองค์กรธุรกิจที่มีระบบการบริหารงานในธุรกิจขนาดกลางจะมีความซับซ้อนมาก ดังนั้นผู้บริหารหรือผู้นำองค์กรจึงเป็นเรียวแรงสำคัญในการนำพาธุรกิจให้สามารถรองรับกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างทันท่วงที ทั้งนี้ผู้นำจำเป็นต้องมีความเด็ดขาดและมุ่งมั่นในการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง ด้านความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจ ทั้งกับลูกค้าองค์กร คู่ค้า หรือองค์กรธุรกิจอื่น ๆ ซึ่งถือเป็นแหล่งปัจจัย แหล่งความรู้รวมถึงช่องทางในการพัฒนาธุรกิจอยู่เสมอการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีจะทำให้เกิดช่องทางหรือทางลัดในการพัฒนาได้เร็วกว่าช่องทางปกติ และการเสริมสร้างสัมพันธ์ชุมชน ชุมชนหรือสังคมทั้งในและนอกองค์กรถือเป็นแรงสนับสนุนให้องค์กรสามารถพัฒนาได้อย่างก้าวกระโดด ทั้งนี้ นอกจากจะเป็นเจ้าของทรัพยากรแล้ว ยังถือว่าเป็นแหล่งวัตถุดิบ ตลาดที่สามารถขยายธุรกิจออกไปได้ ทั้งนี้ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ ผู้บริหารองค์กร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรศึกษาพื้นที่ของธุรกิจ ความจำเพาะเจาะจงในธุรกิจก่อนการนำรูปแบบไปใช้ เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของธุรกิจเกษตรที่มีความหลากหลาย ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการธุรกิจในภาคส่วนอื่น ๆ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการและเป็นแนวทางในการพัฒนาธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กของประเทศ เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากของประเทศให้เข้มแข็ง

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการอาชีวศึกษา. (2566). ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับธุรกิจทางเกษตร. เรียกใช้เมื่อ 20 มีนาคม 2566 จาก <https://slideplayer.in.th/slide/1879327/>
- จักรพงษ์ นวลชื่น. (2561). แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ศึกษากรณีวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครพนมและจังหวัดสกลนคร. เรียกใช้เมื่อ 19



- มีนาคม 2566 จาก http://www.dsdw2016.dsdw.go.th/doc_pr/ndc_2560-2561/PDF
- ชุติมา หวังเปี่ยมมัต และธนัชชา บินดุเหล็ม. (2560). ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. วิทยาการ จัดการ, 1(1), 26-39.
- ไชยันต์ สกฤตศรีประเสริฐ. (2556). การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน. จิตวิทยาคลินิก, 44(1), 1-16.
- ดวงกมล คิริยงค์. (2555). รูปแบบและกลยุทธ์ในการดำเนินธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของ ไทยเพื่อเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันอย่างยั่งยืนศึกษาเฉพาะ 4 ธุรกิจ SME ที่ผ่านเข้ารอบสุดท้ายในรายการ SME ดีแตกเพื่อชิงรางวัลสุดยอด SME แห่ง ปีประจำปี 2554. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการประกอบการ. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). การวิจัยเบื้องต้น ฉบับปรับปรุงใหม่. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- ปิยภรณ์ ชูชีพ. (2563). แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการสืบทอดทายาททางธุรกิจของธุรกิจ ครอบครัวยุคใหม่ในประเทศไทย. รั้งสิตบัณฑิตศึกษาในกลุ่มธุรกิจและสังคมศาสตร์, 6(2), 73-94.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2562). แผนปฏิรูปประเทศไทย. เรียกใช้เมื่อ 29 มีนาคม 2566 จาก <https://www.senate.go.th/view/181/%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B8%B1%E0%B8%81/TH-TH/>
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2553). รายงานสถานการณ์วิสาหกิจขนาด กลางและขนาดย่อมปี 2552 และแนวโน้มปี 2553. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานส่งเสริม วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี. เรียกใช้ เมื่อ 29 มีนาคม 2566 จาก <http://nscr.nesdc.go.th/ns/>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน. เรียกใช้เมื่อ 27 มีนาคม 2566 จาก <https://sdgs.nesdc.go.th/>
- Osterwalder, A. & Pigneur, Y. (2010). Business Model Generation. New Jersey: John Wiley & Sons.